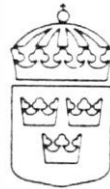

Motion till riksdagen

1989/90:So538

av Elisabeth Fleetwood m.fl. (m, s, fp, c, vpk, mp)

Tobakens skadeverkningar

Mot.
1989/90
So538-542

Sverige har en lång tradition av förebyggande arbete inom många olika samhällssektorer. Statliga verk har inrättats för att värna om individens hälsa och skydda mot hälsofarliga produkter. Trafiksäkerhetsverket, strålskyddsinstitutet, kemikalieinspektionen, livsmedelsverket och socialstyrelsen är exempel på denna strävan. Riksdagen stiftar nya lagar i syfte att spara människoliv genom t.ex. lag om halvljus vid bilkörning under dagtid, bilbälteslag osv.

Samtidigt dör i tysthet och med statligt medgivande omkring 10 000 svenskar årligen i sjukdomar orsakade av tobak eller där tobak varit bidragande orsak. Antalet motsvarar ett inrikesflyg som störtar varannan dag. Statens roll är tudelad i tobaksfrågorna. Det finns inget statens tobaksskyddsinstitut som värnar om individen, men väl en statlig industri som i stället försöker locka så många som möjligt att börja röka.

Tobaksrökningen är i dag den helt dominerande orsaken till sjukdom och för tidig död i vårt land. Betydande resurser inom sjukvården används för att behandla och lindra konsekvenserna av tobaksbruket.

Sedan de första rapporterna om tobakens skadeverkningar presenterades på 1950-talet har mer än 30 000 vetenskapliga undersökningar konstaterat samband mellan rökning och ökad sjuklighet och för tidig död. Vi vet i dag att rökning inte bara orsakar lungcancer utan även andra cancerformer, och vart fjärde cancerfall bland svenska män beror på tobaksbruk. Rökningen ökar också risken för t.ex. hjärtinfarkt, kärlkramp, slaganfall, kroniska lungsjukdomar och magsår. Rökning ger upphov till allergier, ryggont, benskörhet och inverkar negativt på smak, lukt och tänder. Rökningen ökar sjukfrånvaron, påskyndar åldrandet och förkortar livet. En person som röker 20 cigaretter om dagen förkortar i genomsnitt sitt liv med fem år. Den som slutar röka, minskar däremot snabbt risken för sjukdom och löper efter 10 år ungefär samma risk som en person som aldrig rökt. Att sluta röka är därmed den bästa insats man själv kan göra för att förbättra sin hälsa.

De senaste åren har den passiva rökningens betydelse uppmärksammas. Enligt internationella forskare kan vart tredje lungcancerfall hos ickेरökare tillskrivas rökning. En speciell form av ofrivillig rökning är det då fostret utsätts för skadliga ämnen när modern röker under graviditeten. Rökning under graviditeten ökar också risken för t.ex. oväntad småbarnsdöd och cancerutveckling i barnåren.

Andelen dagligrökare i Sverige är omkring 27 procent. Unga lågutbildade kvinnor är i dag den grupp som röker mest (60 procent). Till detta kommer att ungefär var tredje ung man snusar regelbundet.

Mot bakgrund av tobakens stora hot mot folkhälsan måste åtgärder som begränsar tobakskonsumtionen ges hög prioritet. Samhället har hittills inte visat tillräcklig kraft och vilja för att förhindra rökdebut hos unga eller att hjälpa vuxna sluta röka. Tobaksbruket har betraktats som en fråga om integritet eller moral. I stället bör den ses som en hälsofråga och som en arbetsmiljöfråga.

WHO har konstaterat att en minskning av tobaksbruket i i-länderna skulle betyda mer för människors hälsa än någon annan åtgärd. Vid Världshälsomötet 1986 slog WHO fast att tobaksrökning och tobaksbruk i alla dess former är oförenligt med målet i Europa-programmet "Hälsa för alla år 2000". I detta mål anger WHO att år 1995 skall högst 20 % av befolkningen vara rökare och tobakskonsumtionen inom varje medlemsland ha minskat med minst 50 %. Sverige har ställt sig bakom WHO:s beslut att under de närmaste åren genomföra en samordnad insats mot tobaken.

Tobaksutredningen 1973 och Tobakskommittén 1981 resulterade i viss begränsning av marknadsföringen av tobaksvaror och i rekommendationer om rökning på arbetsplatser. Åtgärderna har inte haft någon större effekt på tobaksförbrukningen i landet. Regeringen tillsatte 1988 en utredning som skall ge förslag till åtgärder för att minska tobaksbruket. Utredningen väntas lägga fram sitt betänkande i början av 1990. Om Sverige skall kunna uppnå de mål som WHO satt upp, är det nödvändigt att regering och riksdag visar hur allvarligt de ser på tobaksproblemet i vårt land, och beslutar om konkreta åtgärder för att minska tobaksbruket.

Tobaksproblemet kan angripas genom att påverka cigarettinnehållet, påverka rökaren eller genom att påverka miljön. Huvuddelen av insatserna i vårt land har hittills ägnats åt att försöka hjälpa rökare att sluta. Nya åtgärder behövs för att minska tjärhalten i tobaken och för att skapa miljöer där rökfriheten är norm. Insatser krävs också för att förhindra nyrekrytering av tobaksbrukare bland barn och ungdom.

Pris- och skattepolitiken måste spela en betydande roll om ett hälsopolitiskt program mot tobak skall få trovärdighet. Regelbundna prishöjningar på tobaksvaror är bland de viktigaste instrumenten för att minska tobakskonsumtionen. I Sverige har emellertid prisökningen för tobak varit betydligt långsammare än för baslivsmedel, och tobak har relativt sett blivit billigare. Att tobak är inkluderat i prisindex försvårar en prishöjning eftersom en sådan då blir inflationsdrivande. Ett borttagande av tobak från konsumentprisindex anses inom EG vara angeläget av hälsoskäl. Redan i dag publiceras prisindex exklusive tobak för vart och ett av de tolv medlemsländerna i EG för att 1992 exkluderas helt.

Ett totalt reklamförbud är en annan nödvändig åtgärd för att minska tobaksbruket. Genom att göra tobak framträdande som samhällsfenomen bidrar reklamen till att upprätthålla ett majoritetsmissförstånd om att alla andra röker. Den håller myten levande om att tobaken är en harmlös produkt som är en naturlig del av vår tillvaro och av "livets goda". Reklamen framställer också cigaretter som högklassiga, testade och godkända produk-

ter. Genom att staten tillåter marknadsföring av denna produkt, är det svårt för konsumenten att inse att var fjärde tobaksrökare dör i förtid genom att använda produkten på precis det sätt som producenten (oftast staten) rekommenderar i marknadsföringen. Vilken annan produkt – även med bråkdelen av tobakens skadeverkan och där producenten är medveten om att produkten kan förorsaka flera dödsfall – skulle få marknadsföras på liknande sätt som tobaken?

Ett reklamförbud måste även omfatta smygreklam, eftersom erfarenheterna visar att i länder där reklamförbud införts mot tobaksvaror, tobaksbolagen i stället marknadsför tändstickor av samma märke, sportevenemang, kläder, resor m.m. Därmed kringgås syftet med reklamförbud.

Sverige saknar lagar som begränsar halten av skadliga produkter i tobaken. Inom EG planeras en lag om begränsad tjärhalt. En maximihalt av 15 mg tjära per cigarett kommer att gälla från 1992 och 12 mg från 1995.

Majoriteten rökare börjar röka före 20 års ålder. Många studier har visat att tobaksrökning medför större risker om rökdebuten sker i tonåren. Det är därför angeläget att senarelägga tobaksdebuten. I t.ex. Norge, Finland och Storbritannien finns i dag ett förbud mot tobaksförsäljning till ungdom. Ett liknande lagförslag planeras inom EG. Det är lämpligt att koppla åldersgränsen för tobak till andra åldersgränser, t.ex. myndighetsåldern. En sådan åldersgräns skulle också vara ett stöd för de ungdomar som i dag av grupptrycket tvingas börja röka. Gränsen för alkoholförsäljning går vid 20 års ålder.

Passiv rökning orsakar bl.a. lungcancer. Socialstyrelsens och arbetarskyddsstyrelsens rekommendationer om begränsning av tobaksrökning efterlevs ojämnt. Ett rökförbud i lokaler där flera vistas är också ett stöd för rökarna. De flesta vill sluta och ett förbud minskar tillfällena för tobaksrökning. Stat, landsting och kommuner bör dessutom utnyttja möjligheten att ställa krav på rökfria lokaler i samband med finansiering av olika anläggningar, och vid bidrag till drift- och hyreskostnader till organisationslivet.

I dag finns mycket begränsade resurser för att informera om tobakens skadeverknings. Staten tar in omkring 1 000 gånger så mycket i tobaksskatt som den satsar på att informera om de skadliga effekterna av tobak. Socialstyrelsen föreslog redan 1984 att en särskild avgift på tobak skulle införas för att finansiera informationsarbetet. En avgift på 2,5 öre per cigarett skulle i dag inbringa omkring 300 miljoner kronor årligen som kunde användas i tobaksarbetet inom ungdoms- och idrottsorganisationer och landstingens förebyggande verksamhet etc.

Rökförbud i vissa lokaler och åldersgräns för inköp av cigaretter etc. innebär vissa begränsningar av individens frihet. Denna frihet kan dock samtidigt innebära ofrihet för andra, t.ex. när icke-rökaren tvingas att inandas tobaksrök, svårigheten att undgå påverkan av tobaksreklam, att inte slippa grupptrycket att börja röka. Det är en myt att rökning hör ihop med den enskildes frihet och egna vilja. Tvärtom saknas ofta den fria viljan när det gäller tobaksbruk. Individerna börjar röka på grund av grupptryck, social miljö etc. och därefter är det beroendet som styr individens rökvanor. Den enda frihet som tobaken ger är frihet från abstinens, eftersom rökandets och snusandets

viktigaste funktion är att upprätthålla nikotinhalten i kroppen på en sådan nivå att abstinenssymptom inte uppträder.

Förebyggande av tobaksskador är en framtidsfråga, och åtgärder för att minska tobaksbruket måste därför främst riktas mot barn och ungdom. Informationsinsatser måste stödjas av konkreta samhällsinsatser som försvårar tobaksbruket. I Sverige ligger vi efter, inte före, många av de ledande industriländerna när det gäller stopp för tobaksreklam, rökförbud på arbetsplatser och offentliga platser, tobaksbeskattning och åldersgräns. Sverige kommer inte att hinna uppfylla de åtaganden man utfäst i WHO om vi inte samtidigt är beredda att göra en rejäl satsning på effektiva åtgärder mot tobak.

Mot. 1989/90
So538

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en åldersgräns på 18 år för inköp av tobaksvaror,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om rekommendation om rökfria lokaler där icke-rökare vistas,

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en avgift på 2,5 öre bekostande information om tobakens skadeverkningar,¹]

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om exkludering av tobakspriser i prisindex,²]

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om reklamförbud inkl. smygreklam för tobaksvaror,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en maximihalt av 15 mg tjära per cigarett fr.o.m. 1992 och 12 mg från år 1995.

Stockholm den 16 januari 1990

Elisabeth Fleetwood (m)

Karin Falkmer (m)

Barbro Westerholm (fp)

Ingrid Ronne-Björkqvist (fp)

Karin Israelsson (c)

Marianne Jönsson (c)

Margareta Winberg (s)

Maj Britt Theorin (s)

Gudrun Schyman (vpk)

Margó Ingvardsson (vpk)

Anita Stenberg (mp)

Ragnhild Pohanka (mp)

¹1989/90:Sk695

²1989/90:Fi420